

KLOOSTER LEVEN

Gemeenschappelijk leven met de grondtonen van het bestaan

**HANDLEIDING
LEERMODULE**

Met het Mysterie mag je nooit klaar zijn!
Tomás Halik

Handleiding

BIJ DE LEERMODULE KLOOSTERLEVEN; GEMEENSCHAPPELIJK LEVEN MET DE GRONDTONEN VAN HET BESTAAN

I. GEBRUIK VAN DE LEERMODULE

Algemeen

Met deze leermodule wil DEZINNEN de doelgroep op aansprekende wijze (nader) laten kennismaken met de rol die de christelijke kloostertraditie in de Europese cultuur heeft gespeeld en haar uitdagen om de mogelijke actuele relevantie hiervan voor zichzelf én de huidige cultuur op het spoor te komen. De module richt zich op leerlingen bovenbouw VO, studenten, jongvolwassenen, andere belangstellenden.

De leermodule bestaat uit vier onderdelen:

1. De brochure (40pp A4); 2. De Short Story (24pp A5); 3a. De workshop 'De spiritualiteit van het gregoriaans' (hierbij is een aparte begeleidershandleiding 3b beschikbaar); 4. Deze handleiding voor docenten en andere personen werkzaam op het terrein van educatie, vorming en opvoeding.

Met deze onderdelen kunnen leerlingen, studenten, jongvolwassenen en docenten, pastores, VVV-gidsen, begeleiders van groepen die meer willen weten over kloosters of misschien op bezoek willen gaan in een klooster e.a. nader kennis maken met het kloosterleven de mogelijke actuele relevantie ervan voor hun eigen leven en onze cultuur op het spoor komen.

De onderdelen lenen zich goed om kennis en inzicht m.b.t. het kloosterleven en de mogelijke actuele relevantie daarvan te vergaren. Bovendien stelt het ook in staat om begrip en herkenning te ervaren en inspiratie op te doen naar aanleiding van hetgeen deze mensen bezielden en hun huidige eigentijdse navolgers nog bezielt.

Beschikbaarheid van de leermodule

De onderdelen 1, 2, 3a en 4 zijn in hardcopy verkrijgbaar tegen kostprijs (€ 5,95 per leermodule + portokosten) bij: DEZINNEN, Juliana van Stolberglaan 154, 2595 CL Den Haag.

Bestellen via: info@dezinnen.nl Onderdeel 3b is een begeleidershandleiding bij de workshop gregoriaans en is te downloaden op www.dezinnen.nl Alle materiaal is ook (gratis) te downloaden via www.dezinnen.nl

Gebruik van de leermodule

De brochure en de shortstory zijn toegankelijk geschreven en zijn geschikt om zelfstandig te worden gelezen. De workshop gregoriaans voegt veel toe aan een kloosterbezoek of een les/avond 'kennismaking met het kloosterleven' maar vraagt deskundige begeleiding van iemand die goed thuis is in muziek en het gregoriaans kent. Mogelijk kan een (koor-)dirigent, een muziekdocent, een conservatoriumstudent of een pastor/predikant hierbij van dienst zijn. DEZINNEN kan verwijzen naar gespecialiseerde personen.

De leermodule (onderdelen 1 en 2) is goed individueel te lezen maar kan ook goed worden gebruikt in een

klas, een gespreksgroep of een ad hoc verband (bv van mensen die een klooster willen gaan bezoeken).

In dat geval kan de brochure eerst in hoofdlijnen wordt geïntroduceerd door een begeleider-/docent, krijgen leerlingen/belangstellenden vervolgens de brochure en de short story mee om te lezen en kan er daarna een gesprek plaatsvindt over hetgeen is gelezen. (zie ook par III hieronder)

Om een goed beeld te krijgen van het kloosterleven moet iemand eigenlijk een tijd mee kunnen draaien. Veel mensen doen dat en de meesten van hen ontdekken na wat wennen -niet zelden tot hun eigen verrassing - dat dit leven zo gek niet is en onderdelen kent die ze graag mee willen nemen naar hun eigen leven. Menigeen komt dan ook vaker terug in het klooster of in Taizé en andere plekken die in de brochure worden genoemd. Daarom, voor wie een kloosterbezoek overwegen hieronder wat tips.

II. KLOOSTERBEZOEK

Waarom?

Een abdij is een vrijplaats voor allen: gelovig of niet, andersdenkend, en traditioneel. Je ervaart iets unieks: stilte en rust, leven met aandacht. Mensen die kiezen om samen te leven omdat ze een gezamenlijk ideaal hebben. Ze kiezen elkaar niet, maar streven samen wel het ideaal na van God zoeken in de stilte, gebed en zang, studie en hun concrete werkzaamheden (soms buiten het klooster).

De brochure laat zien dat die stille en prikkelarme omgeving, waarin de gebedstijden een vast ritme geven, iets kan doen met mensen, jong en oud. De omgeving helpt focussen op wat voor iemand wezenlijk is. Voor sommigen kan dat confronterend zijn maar tegelijk ook bijdragen aan zelfkennis.

Een dag of bij voorkeur twee dagen in een klooster doorbrengen met je klas of groep, maakt dat je de sfeer kunt proeven, de stilte en aandacht kunt ervaren. Het leven in het klooster staat haaks op de samenleving waar alles snel en direct moet. In een klooster ervaar je bewust leven, in het moment, met en voor elkaar. Het is een ervaring die je uit de dagelijks gang van zaken haalt en soms tot verrassende gesprekken kan leiden.

Let wel: er is meestal geen televisie, vaak geen wifi! Maar er vinden échte gesprekken plaats, die kunnen leiden tot een ware ontmoeting met de ander, misschien wel met dé Ander (God?!).

Wat?

Probeer twee dagen te gaan, met een nacht. Dan ervaar je in het kort waar het om gaat in een klooster, en blijft het niet bij 'van buitenaf bekijken'. Je maakt mee hoe de broeders of zusters leven, met bezinning en aandacht, de stilte.

In bijlage 1 volgt een suggestie voor een eigen dagindeling. Deze sluit aan op de getijden (gebedsmomenten) van het klooster. Ook niet gelovigen blijken vaak gecharmeerd door de rust die van zo'n getijdegebed uitgaat en 'hadden dat onderdeel niet willen missen'.

- Aankomst op een ochtend, eerste kennismaking met het klooster. Waar is wat: je eigen kamertje (vaak met wastafel; badkamers op de gang), eetkamer, en gezamenlijke ruimte(s). En vooral de stilte proeven! Dat zal snel opvallen en is soms confronterend, zelfs beangstigend voor enkelen. Zo'n bezoek kan veel losmaken, neem de tijd voor gesprekken, ervaringen delen. Plan de dag(en) niet vol en hou ruimte voor gesprek, wandelen en het onbekende op je inwerken.
- Maak in ieder geval een dienst mee. Het middaggebed is kort en op een toegankelijk tijdstip. Het is een volstrekt nieuwe wereld en andere taal voor velen. Bespreek na afloop: wat gebeurt er? In de dienst, wat valt op – de monniken gaan vaak staan, buigen, en zingen op monotone wijze. Alles heeft een betekenis, een achtergrond en traditie. Dit hoeft niet meteen uitgelegd maar geef wel aan dat het niet 'zomaar' plaatsvindt. Laat de groep reageren, op de bewegingen, muziek en gezang, en de teksten. Centraal staan meestal enkele 'psalmen', gedichten en gebeden uit de bijbel, uit het oude testament. In de bijbel staan 150 psalmen die in een paar weken allemaal voorbij komen tijdens de verschillende gebedsdiensten.
- Probeer met een broeder of zuster af te spreken. De groep ontmoet mensen die er leven, die kunnen vertellen wat hun beweegt. Maar ook hun eigen zorgen en angsten. Ze zijn ook gewoon mensen! Meestal mogen echt alle vragen worden gesteld. Dat kan een mooi en openhartig gesprek worden, en maakt meestal veel indruk op gasten.
- Vraag om een rondleiding door het klooster. Zo krijg je een beeld van wat in de brochure is uitgelegd: de stijl en architectuur van het gebouw, ieder deel van het gebouw heeft een eigen functie en betekenis. Ook de tuin, en gebouwen in de omgeving kunnen iets zeggen over dat bepaalde klooster en de geschiedenis en traditie van die plek.
- Ga wandelen! In stilte, of met een vraag. Alleen of in groepen. Geef de ruimte om alles op je in te laten werken. Ook als het regent werkt even naar buiten verfrissend.
- Misschien is er een film over het christendom of over het kloosterleven wat je ter plekke kunt bekijken. Anders is dit iets om ervoor of erna te bekijken en bespreken. Een film over kloosterleven betekent meer als je een keer een klooster hebt gezien.
- Neem tijd om over ervaringen uit te wisselen en eventueel in te kunnen gaan op vooroordelen, vragen, zaken waar men tegenaan loopt of die juist grote indruk maken.

Organisatie

Boek ruim van te voren, zeker als je met een groep komt! Kloosters zijn vaak een jaar van te voren volgeboekt. Vraag of je een slaapzak/ lakens/ handdoek mee moet nemen. Neem wel altijd een eigen toiletas, en zeep/ shampoo enz. mee. Neem mee: wekker, zaklantaarn, een schrift en schrijfgerei, en iets om te lezen. Probeer de telefoon uit te laten, en zeker geen iPad o.i.d. mee te nemen.

Naar welk klooster je gaat is afhankelijk van plek, en ligging. In de brochure staat beschreven dat er verschillende soorten kloosters zijn. Er zijn verschillende kloosters in Nederland. Benedictijnse kloosters, Kloosters van Trappisten, Dominicanen, Norbertijnen, Clarissen. Je vindt ze in Egmond- Binnen, Doetinchem, Oosterhout, Heestwijk, Vaals, Megen. De ervaring van het kloosterbezoek zal ook afhangen van het type klooster wat je bezoekt.

Voor een overzicht van de kloostergemeenschappen: <http://www.knr.nl/organisatie/leden.asp>

Info over kloosters met gastenverblijven: <http://www.knr.nl/organisatie/gastenverblijven.asp> Nederlandse kloosters in de geschiedenis: <http://www.dominicanen.nl/2017/04/kaart-van-nederlandse-middeleeuwse-kloosters/>

De dagindeling zoals beschreven in de brochure komt van de abdij in Egmond, en vormt de leidraad voor de meeste kloosters. Deze hoeft je niet allemaal te volgen maar ze vormen wel het kader waarbinnen het leven van de monniken plaatsvindt. De diensten zijn voor iedereen toegankelijk.

In bijlage 1 van deze handleiding vindt je suggesties voor een tweedaags programma én een éendaags programma in het klooster.

III. EEN PROGRAMMA OVER HET KLOOSTER OP SCHOOL OF IN DE GROEP

Soms lukt een kloosterbezoek in schoolverband of met een groep niet of wil je eerst een les of een avond over het onderwerp geven. Hieronder enkele tips daarbij. Een gesprek aan de hand van de eerste alinea onder par II hierboven is een goed begin. Enkele mogelijke startvragen daarbij: waarom zou iemand een klooster willen bezoeken? Wat zou je kunnen ervaren, waarom gaan mensen er heen? Waarom treden mensen in? Waarom zijn er kloosters denk je? Waarom zou het goed zijn een klooster te bezoeken, wat denk je te ervaren bij zo'n bezoek?

Enkele filmtips:

- Bekijk en bespreek delen uit de film 'In de Naam van de Roos'.
- Over het moderne kloosterleven, op YouTube de films uit : 'Kloosterserie' van RKK Kruispunt, bv: <https://www.youtube.com/watch?v=31XRHguPsc>, of over zusters: <https://www.youtube.com/watch?v=hBJe5BYWkbc>. Herman Finkers bij de Trappisten: <https://www.youtube.com/watch?v=wVxAvOidRE8>
- Een les gregoriaans zingen: <https://www.youtube.com/watch?v=3Yp0hgXo918>
- Vraag een zuster of broeder op bezoek: <http://www.gastindeklas.nl/gastlessen/item/705/>

IV ACTUALITEIT VAN KLOOSTERLEVEN VOOR EIGENLEVEN EN ONZE SAMENLEVING

Om op het spoor te komen van de mogelijke actuele waarde van (onderdelen van) het kloosterleven op individueel- of samenlevingsniveau hieronder enkele suggesties.

- **Een stilteoefening** met de groep/klas. (totale duur ca. 50 min)
Geef een korte inleiding waarin je wat vertelt over kloosterleven en de rol van stilte. Wees vervolgens in een rustige ruimte met de groep ca. 15 min stil. Bespreek vervolgens de ervaringen (hoe was dit, weerstand, moeite om tot rust te komen?) . Lees met de groep tot slot de citaten op pag. 30 en 35 van de brochure en geef evt. thuisopdracht mee (met bv. dagboekopdracht en vervolgbespreking op later moment. Mooi boek: Sara Maitland, *Stilte als antwoord*. Ook boeiend, van dezelfde auteur: *How to be alone*.
- **Bespreking twee artikelen** (bijgevoegd in bijlage 2 van deze handleiding) over stilte en modern kloosterproject (hier twee art uit Trouw o.i.d. toevoegen).
- **Toegevoegde waarde van vast ritme** van de dag ontdekken door met elkaar afspraken over de dagindeling te maken voor een bepaalde tijd (dag/week/maand?) en op vaste momenten uit te wisselen wat je tegenkomt wanneer je dat voor korte tijd probeert vol te houden in je dagelijkse leven. Wat kom je dan aan knelpunten, beslispunten, positieve en negatieve ervaringen tegen en wat leer je hiervan?

V VERDERE INFORMATIE

Wie zich wil inlezen of voorbereiden op een kloosterbezoek kan goed terecht bij het praktische boekje: *Eerste hulp bij kloosterbezoek van Jan – Willem Wits* (Kok, Utrecht 2014) Een mooi boek dat verder ingaat op de kloosterspiritualiteit: *Kon ik de stilte maar wat harder zetten', op zoek naar de monnik in jezelf van Leo Fijen* (Ten Have – Utrecht 2014)

Meer informatie over een klooster: http://willemwever.kro-ncrv.nl/vraag_antwoord/de-maatschappij/hoe-ziet-een-klooster-er-van-binnen-uit-en-wat-doen-ze-daar

Neem contact op met De Zinnen. Daar zijn mensen die informatie en ondersteuning kunnen bieden. DEZINNEN heeft ook mensen die kunnen ondersteunen bij de voorbereiding en uitvoering van een programma in een klooster of die een les/lezing kunnen verzorgen.

COLOFON

Uitgave

Stichting DEZINNEN Den Haag
Juliana van Stolberglaan 154, 2595 CL Den Haag
www.dezinnen.nl en info@dezinnen.nl
© stichting DEZINNEN, Den Haag

Tekst/samenstelling algemene handleiding

Elizabeth Boddens Hosang en Theo Wierema

Projectgroep

Elizabeth Boddens Hosang, Marian Geurtsen, Marjo Krijn, Marlies Roelofs, Theo Wierema.

Bestellen

Deze ALGEMENE HANDLEIDING vormt samen met de brochure 'Kloosterleven', de bijbehorende Short Story en de workshop Gregoriaans (met handleiding voor begeleiders) de leermodule 'Kloosterleven; gemeenschappelijk leven met de grondtonen van het bestaan' Deze leermodule is tegen kostprijs (€ 5,95) en verzendkosten in hardcopy verkrijgbaar bij DEZINNEN en is vanaf juli als PDF gratis te downloaden via de website van DEZINNEN.

Kloosterleven

Deze leermodule is tot stand gekomen in het kader van het deelproject 'Kloosters in West-Europa' van DEZINNEN dat deel uitmaakt van het EU ERASMUS project 'Sakralraume als Europäische Erinnerungsorte'; een project van 10 participanten uit 7 EU-landen (2015 – 2017).

Bijlage 1

Suggesties voor een tweedaags programma en een ééndaags programma in het klooster
(Bij par II Kloosterbezoek)

Tweedaags programma

Dag 1

Ochtend: aankomst, eerste kennismaking met het gebouw, de sfeer. Als je blijft overnachten: spullen op je kamer zetten. Zo krijg je al een eerste indruk!

Ontmoeting in een zitkamer. Uitleggen wat het programma is (tijdstip maaltijden, en afspraken). Eerste vragen beantwoorden. Kom niet bij elkaar op de kamer. Laat elkaar met rust tenzij iemand er specifiek naar vraagt. Schrijf dingen op die je ervaart, ziet en meemaakt.

Middaggebed meemaken. Meestal gevolgd door een maaltijd. Vaak in stilte! Soms eten gasten bij de broeders, soms apart in een gasten eetzaal. Samen opruimen en afwassen.

Wandelen, en nadenken over wat je al mee hebt gemaakt.

Ontmoeting met een broeder of zuster. NB: vraag hier om bij aankomst.

Stille tijd, even alleen zijn. In de stilte ontdek wat van wezenlijk belang is. De monniken en zusters gebruiken stille tijd om dieper in contact te treden met God, door gebed, of lezing. In de stilte ontdekken mensen waar ze zelf mee worstelen, naar verlangen, wat belangrijk kan zijn in het leven. Je bent alleen met jezelf. Geen afleiding door mobieltjes of andere middelen te gebruiken. Even niet met elkaar praten. Dit kan best confronterend en misschien wel eng zijn. Het is dan ook goed hier op terug te komen in een gesprek met de groep. Wat doet deze stilte met hun?

Avonddienst en maaltijd.

Na de maaltijd: wandelen, stille tijd.

Rond 19.30u, gezamenlijk gesprek: hoe ervaart de groep het bezoek. Wat valt je op, wat doet het met je? Zijn er praktische vragen.

Wees bescheiden met een avondprogramma in te vullen. De dag met alle ervaringen en indrukken is vermoeiend genoeg. Houd ook in gedachten dat in een stil klooster alle geluid storend kan zijn. Misschien is het goed de ruimte te laten om – zachtjes – in de gastenruimte wat met elkaar te praten. Bespreek wat deze stilte, de afzondering alleen met je doet. Wat vind je confronterend of lastig en waarom. Ieder persoon neemt iets anders mee van deze dagen, sommigen zijn meer visueel ingesteld, anderen valt weer andere zaken op.

Spreek af hoe laat het ochtendgebed is. Dit is vaak een mooi begin van de dag. Misschien iemand laten wekken? Na het ochtendgebed is het ontbijt. NB: let op als er mensen zijn die van te voren even iets moeten eten.

Dag 2

Ochtenddienst, gevolgd door ontbijt.

Kamer opruimen (misschien leeghalen). Tijd voor jezelf: wandelen, stille tijd.

Rondleiding klooster, bezoek aan een specifiek gedeelte van het gebouw of de tuin.

Samen afsluiten. Vraag of iedereen in twee zinnen wil noemen wat ze van deze dagen meenemen.

Maaltijd en vertrek.

Eéndaags programma

aankomst, eerste kennismaking met het gebouw, de sfeer.

Ontmoeting in een zitkamer. Uitleggen wat het programma is (tijdstip maaltijden, en afspraken). Eerste vragen beantwoorden. Laat elkaar met rust tenzij iemand er specifiek naar vraagt. Schrijf dingen op die je ervaart, ziet en meemaakt.

Middag gebed meemaken. Meestal gevolgd door een maaltijd. Vaak in stilte! Soms eten gasten bij de broeders, soms apart in een gasten eetzaal. Samen opruimen en afwassen.

Wandelen, en nadenken over wat je al mee hebt gemaakt.

Ontmoeting met een broeder of zuster. NB: vraag hier om bij aankomst.

Stille tijd, even alleen zijn.

Gezamenlijk gesprek: hoe ervaart de groep het bezoek. Wat valt je op, wat doet het met je? Wat neem je mee van deze ervaring.

Bijlage 2

Bespreking van twee van onderstaande artikelen
(Bij par IV actualiteit van kloosterleven voor eigen leven en onze samenleving)

Nieuwe bewegingen <https://www.trouw.nl/religie-en-filosofie/leven-als-kloosterling-in-spijkerbroek~ab9371ed/>
Rust, ritme, bezinning <https://www.trouw.nl/home/rust-ritme-bezinning~aa277915/>
Stilte <https://www.trouw.nl/religie-en-filosofie/stilte-als-het-nieuwe-goud~adee0d28/>
Lawrence Freeman <https://www.trouw.nl/home/door-innerlijke-stilte-dichter-bij-god~ac90a84bb/>

Leven als kloosterling in spijkerbroek

Dora Rovers

In de gebedsruimte bidden zij beurtelings, in het licht van een kaars en het oplichtende scherm van de iPhone, vanaf papier en internet: "Het enige wat ik verlang is wonen in het huis van de Heer, alle dagen van mijn leven" © Koen Verheijden

Leven als een kloosterling is in Stadsklooster Arnhem is een van de jongste initiatieven om 'niet alleen op zondag christen te zijn'.

Het is een doordeweekse avond als de bewoners van de Apeldoornseweg 19 in Arnhem, sommigen op sloffen, vanuit de leefkeuken naar de ernaast gelegen gebedsruimte lopen. Daar bidden zij beurtelings, in het licht van een kaars en het oplichtende scherm van de iPhone, vanaf papier en internet: "Het enige wat ik verlang is wonen in het huis van de Heer, alle dagen van mijn leven".

Dat verlangen is hier in dit herenhuis aan een drukke doorgaande weg letterlijk vorm gegeven met de stichting van het Stadsklooster Arnhem. De kloosterlingen dragen geen lange gewaden en leven niet celibatair, maar lopen in spijkerbroek en leiden, samen met in totaal vier kinderen, een druk gezinsleven. De zes volwassenen, toevallig allemaal protestants, delen een WhatsApp-groep en hebben intensieve banen.

Het hoeft niet te botsen

Geen traditionele nonnen en monniken dus in deze abdij, waar de bewoners wel vasthouden aan dé traditie van het klooster: bidden. Drie keer per dag, op vaste tijden, gaan zij hiervoor naar de kleine ruimte met groene muren en een groen plafond. "Ik heb op mijn werk wel wat uit te

leggen", zegt topambtenaar Jan-Henk Janssen (49). "Wonen in een klooster wordt raar gevonden, dat snap ik wel."

Het is pionieren, vertelt hij, om actief te zijn in de maatschappij en tegelijkertijd te kiezen voor een contemplatief leven. Dat hoeft in een modern kloosterleven niet met elkaar te botsen. "Ik ben net zo actief op internet als vroeger. Het nieuws volg ik nog steeds op de voet." Wel merkt dat hij minder tv is gaan kijken. Ook groeit zijn behoefte aan stilte, vertelt Janssen, die het bidden over het algemeen in zijn werkschema weet in te passen.

De wens een gelovige woongemeenschap op te richten, leefde al langer. Nadat Janssen samen met zijn vrouw, theologe Ingeborg Janssen, in een groene buitenwijk op afstand van andere christenen had gewoond, wist hij het zeker: "We gaan op zoek naar een geschikt pand om een klooster te stichten. Samen met anderen die beschikbaar willen zijn voor God en voor zichzelf."

De deuren van de benedenverdieping van het Stadsklooster Arnhem staan open voor iedereen, moslim, jood, boeddhist, protestant, katholiek of atheïst © Koen Verheijden

Te veel hokjes

Voor theologiestudente Marieke Bernard (26) kwam het initiatief van het echtpaar Janssen als geroepen. Zij wilde met haar man niet in zomaar een rijtjeshuis gaan wonen, maar zocht een alternatieve invulling voor haar leven als gelovige. "Ik wil niet alleen op zondag christen zijn", vertelt ze. De samenleving heeft volgens haar behoefte aan een tegenbeweging. Thuis, werk, vrienden en de kerk: het leven wordt te veel in hokjes opgedeeld, meent Bernard. "Alles wat ik doe, gedurende alle dagen van de week, wil ik betrekken bij het gebed, en dus bij God."

Samen leven, samen bidden en samen zorgen: door heel Nederland, hoofdzakelijk vanuit protestantse kerken, zijn monastieke initiatieven ontplooid. Het Stadsklooster Arnhem voegt zich sinds november bij een reeks aan 'kloosters nieuwe stijl', zoals het Kleiklooster in de Amsterdamse Bijlmer. In de hoofdstad zijn verder de Leefgemeenschap Slotervaart, de Elthetogemeenschap opgericht. In Utrecht gaat het om bijvoorbeeld Overhoop en Ki Tov.

Het is een verre van volledig overzicht van nieuwe christelijke leefgemeenschappen van de afgelopen vijf jaar, weet Rosaliene Israël, theologe en predikant. Zij doet promotieonderzoek aan de Protestantse Theologische Universiteit naar christelijke leefgemeenschappen. Al eerder zette zij in opdracht van de Protestantse Kerk in Nederland haar bevindingen over nieuwe monastieke initiatieven op een rij.

Neo-monastiek

Belangrijke conclusie is dat het enthousiasme voor de spiritualiteit van het klooster voortkomt uit een 'gat' dat de kerk noodgedwongen heeft laten vallen. Israël: "Een zondagse kerkdienst alleen biedt voor een deel van de nieuwe generatie onvoldoende antwoord op de bezinningsvragen die zij hebben."

Zij wijst erop dat het voor traditionele kerken, die kampen met teruglopende ledenaantallen en een beperktere beschikbaarheid van professionals, lastig is om vorm te geven aan dagelijkse spiritualiteit.

De traditionele kloosters, die dat wel doen, vormen de inspiratie voor het nieuwe elan, ook wel neo-monastiek genoemd. Hierin worden geen traditionele monastieke geloftes van gehoorzaamheid, armoede en kuisheid afgelegd, maar zij dienen als "bron van inspiratie om in je dagelijks le-

ven geloven en zingeving te integreren”.

De ‘moderne kloosters’ zijn een bron van inspiratie om in je dagelijks leven geloven en zingeving te integreren © Koen Verheijden

Openstaan voor iedereen

Volgens Israël spelen de problemen in de huidige samenleving ook een rol: vluchtelingenproblematiek, maatschappelijke verschillen, achterstandswijken, klimaatverandering. “In een groep kun je hier vanuit een gezamenlijke roeping gemakkelijker iets mee doen en ook gastvrijheid bieden aan mensen die daar behoefte aan hebben.”

De deuren van de benedenverdieping van het Stads klooster Arnhem staan open voor iedereen, moslim, jood, boeddhist, protestant, katholiek of atheïst. “Nee, een zwerver hebben we hier nog niet gehad”, lacht Saskia Tichelaar (33). Zij is samen met haar man Thijs, met wie ze een duo-baan als dominee van de Baptisten Gemeente Arnhem deelt, bewoner van het stads klooster. Het stel wil hier in ieder geval gedurende de basisschoolperiode van hun drie kinderen blijven wonen, vertelt Tichelaar.

Zelf vindt zij de term klooster ietwat pretentius voor hun leefgemeenschap, die nog maar net is gestart. Maar zij putten wel inspiratie uit de leefwijze van de oude nonnen en monniken. Tichelaar: “Wij staan, net als zij, open voor iedereen.” Het stads klooster volgt hierin het voorbeeld van God, vertelt ze, die verkondigt dat je in gasten en vreemdelingen in feite Christus ontvangt. “Wij hebben daarom gezegd: we beginnen met het openstellen van het ochtend- en avondgebed.”

Even helemaal niets

Voor nieuwkomers hangt een vel met instructies op de deur van de gebedsruimte, begeleid door een geruststellend: ‘Maak het verder maar gewoon mee’. De gebedssessie bestaat uit stilte, bijbelteksten en overdenkingen. Aan het slot zijn er persoonlijke oproepen om ondersteuning bij een sterfgeval, licht in de crisis in Syrië en Gods kracht voor middelbare scholieren en hun leerkrachten.

Dit keer bidden er drie gasten mee, onder wie Aernout de Jong (28), aspirant-voorganger van de Baptisten Gemeente Zutphen, en zijn vrouw Janneke (25), die als gastouder werkt. Zij komen minimaal één keer per week, vertelt Aernout na afloop terwijl er voor de liefhebbers pizza en kwarktaart worden aangesneden. Aan de keukentafel kan er volgens hem ook over de lastige vragen van het geloof worden gesproken. Zijn vrouw geniet van de mogelijkheid haar “gedachten stop te zetten”. Janneke: “Ik ben een druk persoon en moet altijd van alles van mezelf. Ik leer hier even helemaal niets te hoeven. Het is een leerplek voor mij.”

Aan de keukentafel kan er volgens hem ook over de lastige vragen van het geloof worden gesproken.

© Koen Verheijden

Kwetsbaarheid

Het Stads klooster Arnhem volgt het gebedsritme van de Britse Northumbria Community, een internationaal gezelschap dat een modern kloosterleven geïnspireerd op het Keltische christendom, heeft geïntroduceerd. De volgelingen hanteren een gezamenlijke leefregel. Die omvat behalve beschikbaarheid ook kwetsbaarheid.

Mede-initiatiefnemer Janssen van het stads klooster Arnhem legt uit dat kwetsbaarheid voor hem inhoudt dat de kloosterlingen zichzelf en elkaar bevragen. Janssen: “Er is geen vastgestelde invulling, van ‘zo gaan we het doen’. Dat betekent dat je verantwoording schuldig bent over wat je doet.”

Kwetsbaarheid, vult Bernard aan, wil zeggen dat relaties voor reputaties gaan. “Relaties zijn het belangrijkste, ook als die je reputatie schaden.”

Nieuwe monastieke initiatieven zijn blijvend

De bewoners van het Stads klooster Arnhem zijn stuk voor stuk trouwe kerkgangers, die hun nieuwe leefwijze beschouwen als een aanvulling op het kerkklimaat. Dat geldt niet alleen voor de kloosterlingen aan de Apeldoornseweg, weet Israël. “Vrijwel alle nieuwe christelijke leefgemeenschappen vinden dat zij gezamenlijk moeten optrekken met de kerken. Op positief kritische wijze.”

De nieuwe nonnen en monniken willen de kerken dus bepaald niet in de weg zitten. Toch realiseert de kerkleiding en met name de Protestantse Kerk Nederland (PKN) zich volgens Israël dat er iets aan de hand is. De PKN stelde onlangs een coördinator aan voor nieuwe monastieke initiatieven. “Het gaat op veel plekken om jonge christenen met een orthodox-protestantse achtergrond, die hun spiritualiteit willen verbreden.”

In het Stads klooster Arnhem gaan de kloosterlingen ervan uit dat de nieuwe monastieke initiatieven blijvend zijn, ook al blijven veel kerken leden verliezen. “Je bent straks echt niet meer christen uit traditie, maar uit keuze”, zegt Tichelaar. Janssen: “Ik sluit niet uit dat de mensen over tien jaar geen kerk meer willen of hoeven, maar wel op deze manier hun geloof willen vormgeven.”

Neo-monastiek

Eind jaren negentig van de vorige eeuw ontstaat de nieuwe monastiek; het op eigentijdse wijze vormgeven aan het kloosterleven. De Amerikaanse activist en publicist Shane Claiborne is een van de eersten die samen met een aantal vrienden een nieuwe christelijke leefgemeenschap sticht: ‘The Simple Way’. Hiermee inspireert hij jonge christenen te leven naar het voorbeeld van Franciscus van Assisi en volgens de regels van Benedictus van Nursia. Claiborne is eveneens geraakt door de ecologische en economische crisis en de maatschappelijke afwezigheid van de kerken.

Nieuwe christelijke leefgemeenschappen in Nederland, zoals Overhoop en het Kleiklooster zijn geïnspireerd door het gedachtegoed van Claiborne-. Ook zijn er die zich laten inspireren door de Britse Northumbria Community. Het Stads klooster Arnhem is daar een voorbeeld van.

Rust, ritme, bezinning

GERRIT-JAN KLEINJAN

monastiek | Dominee Reintje Joke Stomphorst begint een 'getijdenklooster' op het landgoed van de protestantse kerk. Het project staat niet op zichzelf. Het katholieke kloosterleven is in de mode bij protestanten.

Gefilterd zonlicht valt door de ramen naar binnen. Behoedzaam loopt predikant Reintje Joke Stomphorst (53) door de kapel. De lege ruimte klinkt een beetje hol. Stomphorst wijst op de stoelen, die nu nog in een halve cirkel rondom de lessenaar zijn gegroepeerd. "Dit moet allemaal anders", zegt ze beslist. Niet alleen de persoon achter de lessenaar moet in de gebedsruimte in het centrum van de aandacht staan, maar álle aanwezigen. "Daarom zetten we de stoelen tegenover elkaar. Zo zingen de mensen elkaar straks toe."

Reintje Joke Stomphorst ziet het al helemaal gebeuren in de kapel van Nieuw Hydepark, het landgoed van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) in Doorn. Als het aan haar ligt, zal dit binnenkort een plek worden waar dagelijks protestanten uit heel het land bijeenkomen. Net zoals monniken in een klooster zullen ze dan, zo is het plan, volgens een vast patroon zingen en bidden. Getijdenvieringen zijn het, omdat ze op vastgestelde momenten van de dag plaatsvinden, precies zoals dat in rooms-katholieke kloosters al eeuwen gebruikelijk is.

De plannen zijn in een vergevorderd stadium. Het is de bedoeling dat het kloosterproject in de adventstijd, de vier weken voor Kerst, van start gaat. Stomphorst verheugt zich al op het gebeuren. "Je bidt samen en leest met elkaar psalmen, als rustmomenten in de dag."

Oecumenisch retraiteoord

Het project van Stomphorst, dat 'De Binnenkamer' is gedoopt, staat niet op zichzelf. De traditionele katholieke kloosters mogen dan kampen met vergrijzing en gebrek aan aanwas, juist bij protestanten lijken elementen uit de kloostertraditie vijfhonderd jaar na de reformatie alsnog breed

aan te slaan. Zelf raakte Stomphorst geïnspireerd in het klooster waar ze al vele jaren regelmatig te gast is. Het viel haar al langer op dat ze dan zoveel protestanten tegenkomt. "Vaak wel de helft van de aanwezigen."

Op diverse plaatsen in Nederland ontvouwen protestanten initiatieven die gebaseerd zijn op het kloosterleven, zoals gezamenlijk bidden op vaste tijden of samen leven in een woongroep met gelijkgestemden. Zo ontfermde onlangs een groep gelovigen zich over een leeg kloostercomplex in Overijssel, abdij Nieuw Sion in Diepenveen. Hier moet een oecumenisch retraiteoord verrijzen. En in de Amsterdamse Bijlmer heeft een groep jonge protestanten bezit genomen van een galerijflat en is leefgemeenschap Kleiklooster begonnen. Nijkleaster in Jorwerd, een paar jaar geleden opgericht, is een voorbeeld dat al langer bestaat. Iedere week zijn daar goedbezochte stiltewandelingen door de Friese weilanden.

De Protestantse Kerk in Nederland stelt binnenkort zelfs een functionaris aan om nieuwe monastieke initiatieven en leefgemeenschappen te begeleiden en te stimuleren. Willem den Braber (64), predikant uit het Twentse Vriezenveen, gaat per januari aan de slag. Hij is vandaag ook in Doorn om een blik te werpen in de kapel die Stomphorsts 'getijdenklooster' moet worden. "In de nieuwe visie van de protestantse kerk spreken we expliciet over het vormen van christelijke leefgemeenschappen en het overnemen van elementen uit de monastieke traditie", zegt Den Braber. Hij voorziet dat er binnenkort nog meer protestantse leefgemeenschappen en getijdengroepen zullen ontstaan.

Nieuwe vormen

Waarom is het katholieke kloosterleven in de mode bij protestanten? Volgens Den Braber en Stomphorst vinden protestantse christenen er rust, ritme, bezinning en een luisterend oor. "En er is nog iets. Er is een grote groep spiritueel geïnteresseerden die niet van het geloof is gevallen, maar zich ook niet meer thuis voelt in de traditionele kerkdienst. Ze zoeken nieuwe vormen, hebben de kerk zoals we die veelal kennen niet via de achterdeur, maar om het

zo maar te zeggen via een zijdeurtje verlaten", zegt Den Braber. Stomphorst knikt: "In kloosterweekenden vind je ook mensen die soms ver af staan van een plaatselijke kerk."

De observaties van Stomphorst en Den Braber passen naadloos in het verkennende onderzoek 'Monastiek pionieren' dat de protestantse kerk een jaar geleden liet uitvoeren. Daarin stelt de auteur vast dat het kloosterideaal tegemoetkomt aan 'een behoefte van christenen om spiritualiteit te verbinden met het alledaagse leven'. Een behoefte die bovendien lijkt te groeien. Stomphorst denkt dat het verlangen naar het klooster mede is ontstaan doordat steeds minder gelovigen op gezette tijden bidden en de Bijbel openslaan. "Vroeger werd er in gezinnen bij de maaltijden gelezen en gebeden. Er was een ochtend-, middag-, en avondgebed. In de reformatie werden deze kloostergebruiken heel bewust verplaatst naar de gezinnen. Aan die traditie is op veel plekken een einde gekomen. Nu zijn er mensen die soms de enige in huis zijn die geloven."

Stomphorst denkt dat haar plan kans van slagen heeft, zeker op deze centraal in het land gelegen plaats. Een half jaar geleden opende de kerk hier een gloednieuw pand, gelegen in een landschapspark met oude lanen en hoge bomen. De nieuwigheid is binnen nog te ruiken. Ook aan mensen ontbreekt het niet. Wie uit de kapel naar buiten kijkt, ziet op de stoep groepjes senioren. In het pand zijn vrijwel het gehele jaar door diacoonale vakanties waar kerkleden voor een zachte prijs een paar dagen kunnen verblijven. In een andere vleugel worden predikanten opgeleid. Stomphorst: "Er zijn hier dus altijd al mensen. Wat is er dan mooier dan dat we in dit huis van de kerk op gezette tijden bidden?"

In een later stadium wil ze er ook een website aan verbinden, zodat belangstellenden thuis door middel van een live-verbinding mee kunnen doen. Stomphorst hoopt dat ze vanaf hun eigen tablet of smartphone mee gaan bidden. "Zo ontstaat wat ik een klooster in de cloud noem." Plaatselijk zijn er, zo is de ervaring van Stomphorst en Den Braber, overal wel gelovigen te vinden die de be-

hoeft hebben om iedere dag met een groep te bidden. "Alleen zijn het er lokaal vaak te weinig om het dagelijkse ritme echt vol te houden."

Willem den Braber ziet nog een pluspunt. Volgens hem bevorderen de protestantse kloosterachtige initiatieven de samenwerking met rooms-katholieke geloofsgenoten. "Voor je het weet ben je over de grens van het protestantisme gegaan", zegt hij. Hij wijst op de abdij Nieuw Sion bij Deventer, waar protestanten van verschillende stromingen en katholieken een leefgemeenschap opbouwen in oecumenische sferen. "Door iets nieuws te doen, zoals samen bidden, leg je blijkbaar verbindingen die je in de formele kerkelijke structuren niet zo makkelijk krijgt."

Tevreden beziet Stomphorst de stoeltjes, het orgel en de piano in de kapel. Zelf merkt ze dat het bidden op vaste tijden haar rust en houvast biedt. "Ritme is heilzaam. Het geeft structuur. De tijd glipt anders tussen mijn vingers door. In dit soort momenten draait het om vinden en gevonden worden. Het gaat er niet zozeer om wat je uitspreekt. Het is eerder dit: er komt een gebed voorbij, en jij als aanwezige voegt je daarin."

www.bidindebinnenkamer.nl

'Kloosterleven bestaat niet uit losse elementen'

Kritiek is er ook op het protestantse kloosterleven. Volgens Thomas Quartier, die lid is van de monnikengemeenschap van de Benedictijnenabdij Sint Willibrord in Doetinchem, zijn de elementen uit de kloostertraditie niet los verkrijgbaar in de vorm van getijdengebeden, stiltemeditaties en retraites, zo stelt hij in zijn boek 'Anders leven. Hedendaagse monastieke spiritualiteit' (2015). Het kloosterleven is in zijn ogen een manier van bestaan die alles omvat. 'Het gaat om een werkelijke levensvorm die alles behalve gemakkelijk is; geen kant-en-klaar wellness-product maar een aanzet tot continue vervreemding', stelt hij. Volgens hem is het een misvatting om een klooster als een bakken van rust en regelmaat te zien. Quartier wijst erop dat een monnik constant in zijn werkzaamheden gestoord wordt door de bel van de kapel. Steeds opnieuw moet een kloosterling zijn werk halverwege neerleggen om te gaan bidden.



EU-Projekt "Sakralräume als Europäische Erinnerungsorte"
EU-project "Sacraal ruimten als Europese herinneringsplekken"
Projekt UE "Przestrzenie sakralne jako Europejskie miejsca pamięci"
ES projektas "Sakralinės erdvės kaip europietiško atminties būtovės"

EU project "Sacral spaces as European locations of remembrance"
Projekt EU "Sakrální prostory jako místa evropské paměti"
Project UE "Spații sacrale ca locuri memoriale Europene"
Progetto UE "Spazi sacri come luoghi europei di memoria"

